

Júnové výročia uhorských kráľov – svätý Ladislav I.

Karol Gazdík

30. júna 2023 ✚ *História*

Júnové výročia uhorských kráľov by som zakončil kráľom, ktorý to z pohľadu katolíckej Cirkvi dotiahol najďalej – k svätorečeniu. Práve 27. júna sme si v liturgickom kalendári pripomínali sviatok svätého Ladislava I. Je to deň, kedy bol v roku 1192 tento uhorský kráľ pápežom Celestínom III. vyhlásený za svätého, a teda dostal tú najvýznamnejšiu „korunu“, akú mohol – gloriolu. Jeho svätorečenie bolo akýmsi posmrtným uznaním Ladislavových kráľovských zásluh a jedinečnej osobnosti zahŕňajúcej horlivosť, zbožnosť, morálny život; stelesňujúc panovnícke a rytierske cnosti. Svätorečeniu pomohli aj legendy o množstve zázrakov, ktorých sa Ladislav dopustil.

Korunovácia Ladislava I., *Chronicon Pictum*

zdroj: wikimedia commons

Kult svätého Ladislava

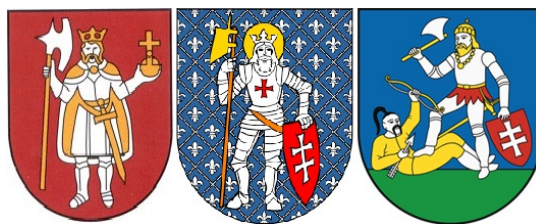
O obľube sv. Ladislava v 13. a 14. storočí svedčí množstvo kostolov, ktoré sú mu zasvätené. Jedným z (neskorších) kostolov jemu zasvätených je aj piaristický kostol v Nitre. Okrem samotného chrámu je sv. Ladislavovi zasvätený aj najväčší zvon tohto kostola, ktorý je zároveň najväčším zvonom v Nitre. Ako ďalej približuje Matej Lelovský na FB stránke *Piaristický kostol sv. Ladislava v Nitre*, bol tento zvon o hmotnosti 2 698 kg odliaty v roku 1928 Richardom Heroldom v Chomoutove a ešte informuje, že v deň sviatku sv. Ladislava bude tento zvon samostatne zvoniť o 12:00 a 20:00 hodine.

Ďalší známejší slovenský kostol zasvätený sv. Ladislavovi sa nachádza v Liptovských Matiašovciach, či v samotnej Bratislave. Farnosti v Čachticiach, Rajci či Košickej Novej Vsi sú mu cez farský kostol priamo

zasvätené. Gotické fresky, ktoré ho zobrazujú, nájdeme v Žehre, Veľkej Lomnici, Necpaloch, Bijacovciach či Bodíciach. Potom je tu aj mnoho obrazov a sôch tohto svätého kráľa. Toto kultúrne dedičstvo nesúce jeho meno, je skrátka skvelým dokladom toho, ako hlboko je sv. Ladislav v našom historickom a cirkevnom povedomí zakorenený.

Vydavateľstvo RAK, recenzujúc knihu *Stopy dávnej minulosti 4*, hovorí, že okrem sv. Štefana nie je v 11. storočí významnejšieho panovníka a že Ladislav I. upevňoval postavenie Cirkvi. Kapitola v *Knihe kráľov*, ktorá o sv. Ladislavovi píše, nesie aj vznešený nadpis: „*Sväté skutky rytierskeho kráľa*“, pričom hneď v úvode ešte dodáva, že kult ozajstného rytierskeho kráľa odráža aj epiteton *Athleta Patriae*, čo možno voľne preložiť ako udatný bojovník vlasti. Kniha *Slovenská ikonografia* od Ľudovíta Chmelára-Hlohovského nám zas ozrejmúje atribúty sv. Ladislava. Sú nimi zástava, sekera, uhorský erb a dvaja anjeli s mečmi. Zaujímavé je aj to, že ho uhorskí králi razili na minciach. Ľudovít Veľký (1342 – 1382) napríklad nahradil sv. Jána na zlatých florénoch (dukátoch) práve za sv. Ladislava.

Sv. Ladislav sa dokonca dostal aj do heraldiky. Obec Čachtice o svojom erbe píše: „*Na červenom neskorogotickom štíte strieborná postava sv. Ladislava kráľa so zlatým plášťom a insígniami moci, opásaný mečom, v ľavej ruke drží kráľovské jablko, v pravej halapartňu.*“ Rovnako tak sv. Ladislav tvorí dominantnú postavu erbu Rímskokatolíckej farnosti a mesta Rajec: „*V modrom štíte na striebornom ľaliovaní je strieborne odetý sv. Ladislav so zlatou halapartňou a červeným štítom so strieborným dvojitém krížom.*“ Ich erb je rekonštrukciou najstaršieho známeho pečatidla, ktoré vzniklo na prelome 14. až 15. storočia. A nakoniec je tu známy erb Nitrianskeho samosprávneho kraja, ktorý bol prijatý a schválený v roku 2002. Ten taktiež vychádza z postavy sv. Ladislava, konkrétne z legendy o ňom. Podklad erbu je dochovaný na priečelí Župného domu, kde teraz sídli Nitrianska galéria. Ide o erb Nitrianskej stolice z roku 1550. Je na ňom v modrom štíte na zelenej pažiti ležiaci a v zlate odetý Kumán (mylná zámena za príslušníka Pečenehov), vo zdvihnutej ľavici má zlatý luk a opiera sa o pravý lakeť, držiak strieborný šíp. Na Kumánovi stojí pravou nohou rytier odetý v striebornom brnení. V zdvihnutej pravici má striebornú bojovú sekeru so zlatou rukoväťou. O tejto legende si bližšie povieme nižšie.

Sv. Ladislav ako motív v heraldike: 1. erb obce Čachtice, 2. erb Rímskokatolíckej farnosti a mesta Rajec, 3. erb Nitrianskeho samosprávneho kraja.

zdroje: wikimedia commons a farnostrajec.sk

Uhorský a chorvátsky kráľ

Ladislav, pochádzajúci z arpádovského rodu, sa narodil v Poľsku okolo roku 1040. Bol synom uhorského kráľa Bela I. a Rychezy Piastovskej, dcéry poľského kniežata Meška I. Na uhorský trón zasadol v roku 1077 po svojom bratovi Gejzovi I. V zahraničnej politike bol spojencom pápeža Gregora VII. a nemeckého protikráľa Rudolfa Švábskeho. Prečo ale protikráľa? Vtedajší svet totiž riešil tzv. boj o investitúru, čo bol mocenský konflikt medzi pápežom a rímsko-nemeckým kráľom Henrichom IV., ukončený až Wormským konkordátom

v roku 1122. Spor medzi nemeckým kráľom a pápežom rozdelil vtedajšiu Európu na dva tábory a aj uhorský kráľ Ladislav sa musel pridať na niektorú zo strán.

Svoj výber potvrdil svadbou s Rudolfovou dcérou Adelaidou. Segešova *Kniha kráľov* ďalej ozrejmuje napäté vzťahy v Európe. Pápež Gregor VII. požiadal Ladislava, aby vzal pod ochranu veľmožov, ktorých Henrich IV. vyhnal z Nemecka. Ladislavov postoj iste podmienila aj okolnosť, že na západe krajiny ho ešte stále ohrozoval zosadený kráľ Šalamún, švager a chránenec Henricha IV.

Nemecký kráľ v roku 1079 vtrhol s vojskom do Uhorska, aby potrestal Ladislava za útok, pri ktorom Šalamún prišiel o Mošonský hrad. Výprava nemeckého vojska sa však skončila neúspešne. Ladislav opakovane víťazil nad pokusmi napadnúť Uhorsko a vytrvalo bránil svoju vlasť.

Ladislav I., *Chronica Hungarorum*

zdroj: wikimedia commons

Po zavraždení chorvátskeho kráľa Demetera Zvonimíra, kráľovná Helena pozvala svojho brata Ladislava, aby chránil jej osobu a vyriešil tamojšiu nejasnú situáciu, a to i za cenu, žeby sám získal trón. Ladislav však na chorvátsky trón dosadil svojho synovca Álmoša. Keď bezdetná Helena zomrela, spojil Chorvátsko a Dalmáciu napriek námietkam pápeža aj konštantínopolského cisára. Pápež Urban II. na tieto udalosti aj dotknuto narážal v liste Ladislavovmu nástupcovi Kolomanovi. Problémom bolo totiž to, že pápeži považovali Chorvátsko za súčasť svojho léna. Jedným z významných Ladislavových počinov v Chorvátsku bolo i to, že na upevnenie kresťanstva tam založil v roku 1093 Záhrebské biskupstvo.

Kniha kráľov túto expanziu na Balkán uzatvára ako najúspešnejšie a najtrvalejšie zahraničnopolitické podujatie Uhorského kráľovstva od čias jeho založenia a ďalej píše, že túto expanziu „možno chápať ako prejav postupnej konsolidácie krajiny, o ktorú sa Ladislav usiloval od začiatku svojej vlády.“ Avšak: „Desaťročia trvajúce boje o trón a pokusy nedobrovoľne christianizovaného obyvateľstva o návrat k pohanstvu podryvali samotné základy uhorského štátu. Preto chcel Ladislav za každú cenu zastaviť úpadok krajiny. Najzreteľnejšími prejavmi konsolidačných snáh sú Ladislavove zákonníky.“

Na margo založenia biskupstva v Záhrebe je dôležité pripomenúť tiež to, že sa za vlády sv. Ladislava pravdepodobne pripravovalo aj založenie, respektíve obnovenie Nitrianskeho biskupstva, čo sa však realizovalo až za jeho nástupcu Kolomana.

Ladislavove zákonníky

V tejto časti by som si dovoľil priamo prepísať to, čo sa o značne tvrdých zákonoch sv. Ladislava píše v *Knihe kráľov* (zostavovateľ Vladimír Segeš), ktorá bola počas môjho vysokoškolského štúdia na Katedre histórii jednou z hlavných povinných literatúr na predmete „Dejiny Slovenska – stredovek“.

Hneď na začiatku vlády kráľ vydal zákonník označovaný ako 3. dekrét sv. Ladislava, ktorý s dovtedy nevídanou tvrdosťou postihoval predovšetkým neveriteľne rozbujnené zlodejstvo. Ustanovenia zákona zakazujú ochraňovať a skrývať zlodejov, nariaďujú odovzdať chyteného zlodeja súdu a zlodejom dokonca nepriznávajú ani právo kostolného azylu. Usvedčení zlodeji sa mali nemilosrdne potrestať vyklatím očí, predaním do otroctva, dokonca aj obesením. V záujme nastolenia poriadku sa v zákonoch jasne vymedzujú práva sudcov a procesné pravidlá.

Podobné poslanie mal aj ďalší zákonník, čiže 2. dekrét sv. Ladislava, ktorého hlavný zámer je zhrnutý hneď v úvode: *„V časoch najzbožnejšieho kráľa Ladislava sme sa my (všetci) šľachtici panónskeho kráľovstva zhromaždili na Svätom vrchu a skúmali sme, ako by sa dalo zabrániť snahám ničomných ľudí a ako by sa dali uviesť do poriadku záležitosti nášho ľudu.“* Tresty obsiahnuté v tomto zákonníku nie sú o nič miernejšie než v predchádzajúcom dekréte.

Iný charakter má 1. dekrét sv. Ladislava z roku 1092. Takmer všetky jeho ustanovenia sa týkajú úpravy cirkevných záležitostí. Všetkým veriacim sa napríklad nariaďuje svätiť nedeľu, chodiť do kostola – nedodržanie tohto príkazu sa trestalo bitím. Predpisujú sa aj povinné sviatky uhorského cirkevného roka, pôstne zvyklosti a pod. Je povšimnutiahodné, že v Uhorsku vtedy platili pôstne obyčaje zvyčajné pre východnú cirkev.

V 31. ustanovení tohto zákonníka sa napríklad doslova hovorí, že *„Latini“*, čím sa myslia pravdepodobne prisťahovalci zo Západu, *„ktorí nechcú súhlasiť so správnou zvyklosťou Uhrov, teda tí, ktorí po tom, ako Uhri zanechajú požívanie mäsa, ho ešte jedia v utorok a stredu, ak sa nestotožnia s naším lepším zvykom, nech idú, kam len chcú. Peniaze však, ktoré tu získali, nech nechajú tu, ak by len neprišli k rozumu a nezanechali mäso s nami.“*

Je to jeden zo zrejmých dokladov akejsi dvojdomosti vtedajšej uhorskej cirkvi, keď sa v živote veriacich vzájomne prelínali normy, ktorých jedna časť mala domov v Konštantínopole a druhá zasa v Ríme. Popri sebe tu nerušene žili svoj Bohu oddaný život mnísi kláštorov tak západného, ako aj východného rítu. Kaločskému arcibiskupstvu bolo podriadené Báčske biskupstvo východného obradu. A hoci napokon aj ono prijalo rímsky rítus, ešte v polovici 12. storočia tu pôsobili tzv. východní učenci. Je teda zrejmé, že uhorská cirkev sa definitívne priklonila k Rímu až neskôr, pravdepodobne začiatkom 13. storočia.

Ladislavov zákonník – označovaný ako prvý, chronologicky však posledný – je svedectvom záujmu o usporiadanie cirkevného života v krajine poznačenej stopami pohanských povstaní roku 1046 a 1061. Tento cieľ sledovala i Ladislavova prvá výrazná iniciatíva na náboženskom poli. Išlo o svätorečenie prvých uhorských svätých v roku 1083. Už v júni boli kanonizovaní zoborskí pustovníci Svorad a Benedikt, v júli

nasledoval biskup Gerhard. Najväčšia kanonizačná slávnosť sa konala 20. augusta, keď bol na oltár pozdvihnutý, pravdepodobne s pápežským súhlasom, prvý uhorský kráľ Štefan I. V novembri potom prišiel na rad aj Štefanov syn Imrich.

Legendy o svätom Ladislavovi

Legenda *Sancti Ladislai Regis* existuje v dvoch verziách – malej a veľkej. Pravdepodobne pochádzajú z prelomu 12. a 13. storočia a sú najstaršími písomnými prameňmi o kráľovi Ladislavovi. Ten je opísaný ako vládca udatný – ubránil svoju zem proti nájazdom Pečenehov a Kumánov, urastený – bol „o hlavu vyšší“ než ostatní rytieri, spravodlivý – je zdôraznené, ako dovolil Šalamúnovi vrátiť sa do vlasti a zbožný – vo svojich modlitbách sa často obracal k Bohu.

V jednej časti legendy je opísaný zázrak, ktorý sa udial, keď Ladislavovo vojsko bolo sužované hladom a široko ďaleko nebolo čo uloviť. Kráľ sa vzdialil od svojho vojska a ponoril sa do modlitieb, prosiac: *„Môj Bože, môj Stvoriteľ, tak, ako si za dávnych čias nakrmil ľud Izraela na púšti mannou nebeskou, prosím Ťa, sprav zázrak a nenechaj teraz zahynúť hladom ani svoj úbohý kresťanský ľud!“* Potom vstal a zbadal stádo jeleňov, laní a byvolov ako tiahne smerom k vojenskému táboru.

Mgr. Adrianna Gergely Pappová spomína na stránke obce Debrad ďalšiu legendu o sv. Ladislavovi: *„Keď vojsko tiahlo popri Jasove – Debradi, vojakov trápil príšerný smäd. Ich smäd bol tak strašný, že v utrpení začali nariekať. Ich krik začul aj vodca Tatárov a veľmi posmešne sa opýtal kráľa Ladislava: „Hej, nože počuj, kráľu, prečože tak revú tvoji vojaci?“ „Pretože sa chcú s tebou stretnúť v boji“, odpovedal kráľ svätý Ladislav. Ale kým mohlo dôjsť k boju, svätý kráľ sa opäť obrátil k Bohu a prosil, aby mohol občerstviť zoslabnutých vojakov. Boh opäť vyslyšal jeho modlitbu: hľa, pod kopytom koňa svätého Ladislava sa objavila voda a zo zeme vytryskol výdatný prameň. Tento prameň občerstvil vojakov a až do dnešných čias prameň prekvitá, nestráca svoju výdatnosť ani nevysychá. Tento prameň sa dodnes nazýva Prameň svätého Ladislava.“*

Oltárny obraz sv. Ladislava I. zachytávajúci zázrak s prameňom vody...

zdroj: FB stránka *Piaristický kostol sv. Ladislava v Nitre*

Verzia legendy o svätom Ladislavovi z ústneho podania hovorí, že keď sa kráľ vracal z bojiska so svojim unaveným vojskom a blížil sa k Debradi, minuli sa im zásoby jedla i vody. Vtedy sa sv. Ladislav modlil k Bohu. Keď vysadol na koňa, vytryskol zo skaly pod jeho kopytom prameň, v ktorom aj dnes hojne žblnká voda a nikdy nevysychá. Debradský ľud ešte dlho vídal stopu podkovy kráľovho koňa na dne vody. Tento zázrak sv. Ladislava s vodou je tiež stvárnený na oltárnom obraze spomínaného piaristického kostola v Nitre.

Najznámejšiu z legiend, z ktorej je aj odvodený spomínaný erb Nitrianskeho samosprávneho kraja, si dovoľím opäť odcitovať z *Knihy kráľov*. Tá ozrejmuje, že táto legenda hovoriaca o udatnosti sv. Ladislava pochádza z *Obrázkovej kroniky* zo 14. storočia, upozorňujúc, že Pečenehovia sú v jej ďalších interpretáciách mylne označovaní za Kumánov.

„Najbláženejší knieža Ladislav zbadal istého pohana (Pečeneha), ktorý si na chrbte koňa vliekol krásnu uhorskú dievčinu. Svätý knieža Ladislav si myslel, že je to dcéra varadínskeho biskupa, a hoci bol ťažko ranený, predsa ho začal rýchlo prenasledovať na svojom koni, ktorého volal Zug. Keď sa už k nemu priblížil s úmyslom prebodnúť ho kopijou, nič nezmohol, lebo jeho kôň už nevládal rýchlejšie cváľať a Kumánov kôň nespomaľoval. Medzi jeho kopijou a chrbtom Kumána stále zostávala vzdialenosť zhruba jednej paže. Svätý knieža Ladislav preto zvolal na dievčinu: „Krásna sestra, chyť Kumána za opasok a hod' sa na zem!“ Čo ona aj urobila. A keď blahoslavený knieža Ladislav chcel na zemi ležiaceho zblízka zabiť kopijou, dievčina ho veľmi prosila, aby ho nezabíjal, ale prepustil. Aj z toho je zjavné, že v ženách nieto viery, lebo ho chcela oslobodiť pre zmyselnú lásku. Svätý knieža potom s ním dlho zápolil, a keď mu preťal šľachu, zabil ho.“

Ladislav bráni Uhrov proti nájazdníkom, freska v Korunovačnom (Matyášovom) kostole v Budíne.

zdroj: wikimedia commons

Na záver...

Podľa niektorých zdrojov mal byť sv. Ladislav vodcom prvej križiackej výpravy, no pred jej začatím v ťažení proti Čechom ochorel a v Nitre 29. júla 1095 zomrel. Pochovaný je vo Veľkom Varadíne (Nagyvárad, Oradea Rumunsko).

Michal Augustovič na stránke Štandard veľmi trefne zakončuje svoj minuloročný článok o sv. Ladislavovi. Stotožňujúc sa s ním si dovoľím citovať na záver jeho slová: „*Ladislava netreba nikomu kradnúť. Rovnako ako bol kráľom Slovákov, bol aj kráľom Maďarov, Nemcov, Židov, ale tiež iných národov žijúcich v Uhorsku. Zaslúži si však, aby sme ho opäť prijali za svojho, ako to robili naši predkovia vyše osem storočí. Ladislav ešte aj dnes na freskách dominuje mnohým našim kostolom, tak ako im dominoval pred vyše šiestimi storočiami. Dúfajme, že aj ďalšie storočia dominovať bude. Svätý Ladislav nebol žiadny cudzinec, ale náš kráľ.*“

Relikviárová busta sv. Ladislava, cca 1406

zdroj: wikimedia commons

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/junove-vyrocia-uhorskych-kralov-svaty-ladislav-i/>